

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2023, 23(1), 449–470. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2023..-1166093>

Temel Bir Beceri Olarak Finansal Okuryazarlığın Sosyal Bilgiler Dersine Yansıması

Reflection of Financial Literacy as a Basic Skill in Social Studies Lesson

Veysi AKTAŞ¹ , Ahmet TOKMAK²

Geliş Tarihi (Received): 23.08.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 31.12.2022

Yayın Tarihi (Published): 25.03.2023

Öz: Bu çalışmada bireyi vatandaşlık yeterlilikleri ile donatarak toplumsal yaşama hazırlayan bir ders olan Sosyal Bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisine ne derece yer verildiği araştırılmıştır. Bu amaçla ortaokul kademesinde Sosyal Bilgiler dersi öğretim materyali olarak kullanılan 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan konular, kazanımlar ve görseller finansal okuryazarlık açısından ele alınmıştır. Nitel araştırma deseninde tasarlanan çalışmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler kitaplarının genel olarak kazanım, görsel ve içerik açısından finansal okuryazarlık becerisini kazandırma konusunda gelişime açık olduğu anlaşılmıştır. Sanal alışveriş ve finans okuryazarlık becerisi ile ilgili konulara 5. ve 6. sınıfta daha çok yer verildiği fakat 7. sınıf ders kitabında konunun ihmal edildiği belirlenmiştir. Finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili görsel, kazanım ve içeriğe en fazla "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Beceri eğitimi temelli Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılması için ders kitaplarının bütünlük bir yapıda hazırlanması ve konu ile ilgili içeriğin zenginleştirilmesi önem arz etmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ders kitaplarının günümüz ihtiyaçları dikkate alınarak finans ve ekonomiyle ilişkili görsellere ve etkinlik uygulamalarına daha çok yer verecek şekilde tasarlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, sosyal bilgiler, finansal okuryazarlıkla ilgili konu-kazanım-görseller, ders kitabı, ortaokul.

&

Abstract: In this study, it was investigated to what extent financial literacy skills are included in the Social Studies course, which is a course that equips the individual with citizenship competencies and prepares them for social life. For this purpose, the subjects, achievements and visuals in the 5th, 6th and 7th grade textbooks used as Social Studies course teaching material at the secondary school level are discussed in terms of financial literacy. The document analysis technique was used as a data collection tool in the study, which was designed in a qualitative research design. The findings were interpreted by subjecting them to content analysis. As a result of the research, it has been understood that Social Studies books are open to development in terms of gaining, visual and content in terms of financial literacy in general. It is seen that the topics related to virtual shopping and financial literacy skills are given more attention in the 5th and 6th grades, but the subject is neglected in the 7th grade textbook. It has been determined that the visual, acquisition and content related to financial literacy skills are mostly included in the learning area of "Production, Distribution and Consumption". It is important to prepare the textbooks in an integrated structure and to enrich the content related to the subject in order to gain financial literacy skills to the students in the skill training-based Social Studies course. It is thought that it would be beneficial to design the textbooks to include more visuals and activity applications related to finance and economy, taking into account today's needs.

Keywords: Financial literacy, social studies, financial literacy subject-acquisition-visuals, textbook, secondary school.

Atıf/Cite as: Aktaş, V. & Tokmak, A. (2023). Temel bir beceri olarak finansal okuryazarlığın sosyal bilgiler dersine yansıması. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 449-470. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2023..-1166093>

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2015 – Bolu

¹ Sorumlu Yazar: Dr. Veysi AKTAŞ, Millî Eğitim Bakanlığı, veysiaktas7@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5174-7505>

² Dr. Ahmet TOKMAK, Millî Eğitim Bakanlığı, tokmak87@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3902-5825>

1. GİRİŞ

Bilgi ve sonuç odaklı ilkeler yerine beceri ve süreç eksenli ilkeleri önceleyen eğitim modelleri, bireyin yaşamsal problemlere çözüm getirebilmesi için alternatif yollar göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin birtakım yetkinlikler edinebilmesinin ön koşulunun yaratıcı fikirler ortaya koyabilme, aktüel yaşama adapte olabilme, güncel gelişmeleri takip edip bunlara katkı sunabilme olduğu söylenebilir.

Bilgi ve öğretilerin sabit, sınırlı bir çerçeve şeklinde aktarıldığı okul modeli -günümüz şartları da dikkate alındığında- etkinlik temelli beceri eğitimini ön plana almaya başlamıştır. Katılımcılığın önemsendiği söz konusu anlayışta okullar, öğrencileri hayata hazırlıktan öte hayatın kendisine maruz kalacak şekilde yetiştirmeyi hedeflemektedir (Selim & Erdem, 2020; Dedeşali, Daşdemir & Şan, 2019).

Geçmişte okuma ve yazma bilmek okuryazarlık ifadesi için yeterli olurken okuryazarlığın günümüzdeki anlamı değişime uğramıştır. Nitekim 1962'de UNESCO'nun gündeminde okuryazar ifadesi şu şekilde tanımlanmıştır: "Kendinin ve içinde yaşadığı toplumun gelişmesine katkıda bulunabilecek derecede okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip, grup ve topluluk içindeki görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazanmış kişi." Salt bilişsel bir gelişimle kalmayıp psikomotor ve duyuşsal gelişimle ilgili de hedef kazanımları harmanlayan okuryazarlık bireyin çeşitli becerilerle donanmasını sağlayacaktır (Yalçinkaya & Er, 2019; Kafadar & Şan, 2021, s.215). Hem ulusal hem de uluslararası öğretim programlarında ağırlığı iyiden iyiye artan okuryazarlık becerisinin öğrencinin okul sonrası yaşamında kayda değer faydalar sağlaması beklenmektedir.

Bireylerin ekonomik hayatlarında gerçekçi kararlar alarak doğru yatırımlarda bulunması finansal yetkinliğin bir gereğidir. Bu bağlamda yarın mali piyasalardaki gelişmeleri yakından takip edip sürecin bir parçası olmak için bugünden söz konusu alanla ilgili bilgi birikiminin beceriye dönüşmesi önemli kabul edilmektedir. Böylece finansal okuryazarlık eğitiminin okullarda işlenmesinin bireysel ve toplumsal geleceğin teminatını sağlama hususunda belirleyici olduğu ifade edilebilir (Krizek & Ing, 2012; Engin, Eren & Balkar, 2020).

Finansal okuryazarlığın terminolojik olarak ne olduğu incelendiğinde karşımıza pek çok tanım ve açıklama çıkmaktadır. OECD finansal okuryazarlık tanımını şu şekilde yapmaktadır (OECD,2012): "Finansal kavramlar ve risklerin bilgi ve anlayışına sahip olmak, bu bilgi ve anlayışı değişik finansal bağlamlarda etkili kararlar almak, birey ve toplumun finansal iyi olma halini geliştirmek ve ekonomik hayata katılımı sağlamak için kullanma becerisi, motivasyonu ve güveni." Yeni kuşakların, çağımızın getirmiş olduğu karmaşık durumlara yönelik etkili refleksler geliştirip aktif şekilde rol almaları sağlanmalıdır. Bu doğrultuda okullarda öğrencilerin finansal eğitime dönük etkinlik temelli öğrenme ortamlarının oluşturulması önemlidir (Lusardi & Mitchell, 2014).

Finansal okuryazarlık farklı açılardan ele alındığında bireyin geleceğe dönük emin adımlarla ilerlemesinde iktisadi beceriyi geliştirmesinin yanında istek ile ihtiyaçların tespitinde ve tasarruf bilincinin içselleşmesinde başat misyonlardan birini üstlenmektedir (Sarıgül,2015). Böylece bireylerin mevcut ekonomik durumlarının sağlıklı biçimde muhasebesini yapmayı sağlayacak olan finansal okuryazarlık becerisi düzenli bir hayat standardının oluşumuna katkıda bulunacaktır.

Bir başka tanımda ise "Finansal okuryazarlık; doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir." şeklinde tanımlanmıştır. Finansal okuryazarlık bilginin beceriye dönüşüp tutum ve davranış olarak biçimlenmesi süreçlerini içermektedir (Atkinson & Messy, 2012).

Şekil 1. Finansal okuryazarlık becerisi kavramsal modeli (Hung, Parker & Yoong, 2009)

Şekil 1'deki söz konusu bileşenlerin esasında birbiriyle doğrudan ilişki içinde olup nihayetinde harmanlanarak finansal okuryazarlık becerisini oluşturduğu söylenebilir (Bozkurt & Toktaş & Altner, 2019).

Sözü geçen açıklamalara ek olarak çeşitli yazarlar ve kurumlar tarafından finansal okuryazarlık kavramının tanımları yapılmıştır. Tanımlamalar incelendiğinde ağırlıklı olarak finansal bilginin beceriye dönüşüp bireyin süreçte aktif rol almasının önemsendiği görülmektedir. Para yönetimini doğru şekilde yönetmesi beklenen bireyin ekonomiyle ilişkili olan her şeyde doğru adımlar atması için bazı ön koşul kazanımlara sahip olması gerekmektedir. Finansal temalara karşı farkındalığı yüksek olup bilgi, beceri ve tutum bakımından da donanımlı olması beklenmektedir (Willis, 2008; Adalar, 2019).

Alan Yazında Kabul Gören Finansal Okuryazarlık Tanımları:

- ✚ "Bireyler, eğer yeterliyse ve öğrendikleri bilgiyi kullandıklarını gösterebilirlerse, finansal okuryazar olarak kabul edilirler. Okuryazarlık, pratik deneyim ve bilginin aktif entegrasyonu ile elde edilir." (Moore, 2003).
- ✚ "Finansal araçlarla ilgili kavramların farkında olma, finansal karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirme süreçlerinin bütünü." (Lusardi, 2008).
- ✚ "Güçlü finansal kararlar neticesinde bireysel finansal refaha ulaşmak için gerekli farkındalığın, bilginin, becerinin, tutumun ve davranışın bir birleşimidir." (OECD, 2011).
- ✚ "Finansal okuryazarlık bireylerin ekonomik yaşama katılmalarına, finansal refahlarını iyileştirmelerine katkı sağlayacak etkin kararlar alabilmeleri için gerekli finansal kavramları ve riskleri bilmesi ve bu bilgileri uygulamaya dönüştürme beceri, motivasyon ve özgüvenine sahip olmasıdır." (OECD, 2013).

Disiplinlerarası bir yapıya sahip olan sosyal bilgiler bireysel ve toplumsal konularda kişinin etkin şekilde sorumluluk almasına yardımcı olacak derslerin başında gelmektedir (Kara, Aktaş & Yaman, 2021). Pek çok sosyal bilim disiplinine ait bilgi ve becerilerin harmanlanmasıyla teşekkül eden sosyal bilgiler öğretim programının bireyin vatandaşlık görevlerinin ifasında da etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan çeşitli yaşam becerilerine sahip, önemli problemleri çözebilen, yaratıcı bakış açısı

geliştirebilen bireylerin yetişmesi için sosyal bilgiler dersi içeriğinden faydalanılmaktadır (Öztürk, 2009; Akhan & Kılıçoğlu, 2014; Aslan, 2016; Aktaş, Tokmak& Kara,2021;).

Sosyal Bilgiler öğretim programında önemsenen beceri öğretiminde, öğrencinin gelişim dönemi dikkate alınarak gerekli finansal bilgi, tutum ve yetkinliğin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda ders materyallerinin, içeriğin ve programın; öğrencinin ekonomik karar verici olmasında, tasarruf bilinciyle doğru adımlar atmasında belirleyici olduğu söylenebilir (Adalar, 2019). Farklı sosyal bilim disiplinlerine ait bilgilerin öğretiminde mihenk taşı olan Sosyal Bilgiler dersinde 2018'deki güncel program dahilinde 27 beceriye yer verilmiştir (Tokmak, Şeker& Yılmaz, 2020). Söz konusu becerilerden biri de finansal okuryazarlıktır.

2017 itibariyle Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yerini alan finansal okuryazarlık becerisiyle öğrenciye mikro ve makro ekonomiye dair belli başlı kavramların öğretimi sağlanarak aktüel finansal gelişmeleri yakından takip edebilecek düzeye ulaştırılmaları beklenmektedir (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde geçen "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanındaki kazanımlar; finans, ekonomi, adil vergi yönetimi, ticari ilişkiler ağı gibi pek çok kavrama dair içeriği barındırmaktadır. Söz konusu programda finansal okuryazarlığın tanımı için şu ifadeye yer verilmiştir: "Kaynaklarını ve bütçesini etkili bir şekilde kullanan, akıllıca yatırımlar yaparak kendisinin ve ülkesinin ilerlemesine katkıda bulunan ve israftan kaçınarak kaynaklarını tasarruf edebilen bireyler yetiştirilmesi." (MEB, 2018). Esas itibariyle bu durum Milli Eğitim Bakanlığının adı geçen öğrenme alanı ile öğrencilerin bilinçli tüketiciler olarak yetişmesine, finansa dair birtakım tutum ve beceri geliştirmesine ve girişimci olabilmelerine katkı sağlamaya çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte kazanım, görsel ve içeriklerin beceri gelişimini destekleyici olacağı düşünüldüğünde ders kitaplarının da bu süreçte önemli bir ders öğretim materyali olduğu öne sürülebilir. Nitekim alan yazın incelendiğinde ders materyallerinin öğrenme çıktılarının istenilen düzeyde olup olmamasında etkili olduğu görülmektedir (Adalar, 2019; İlhan, Geçer ve Kapıcı, 2015; Mammadova, 2020; Tufan, 2019; Yılar ve Çam, 2020).

Son dönemlerde Türkiye'de finansal okuryazarlığın etkili şekilde öğretilmesine dair kayda değer çalışmaların olduğu bilinmektedir. Resmi ve özel kurumlar finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılması hususunda eğitimler, etkinlikler ve çalıştaylar organize etmektedir. Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerde de kendine yer bulan finansal okuryazarlık ders kitaplarında kendine daha geniş yer bulmaya başlamıştır (MEB,2016; Yıldırım, 2017; Ünlüer, 2021). Bununla birlikte aktif öğrenme modeliyle uygulanan eğitim sürecinin öğrencilerin ekonomi okuryazarlığına anlamlı bir katkısının olduğu (Hayta & Akhan, 2014) bulgusu Seyhan (2020)'ın araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir. Nitekim öğretmenlerin finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine dair yeterli düzeyde etkinlikler yapmadığı anlaşılmıştır. Böylece sınıftaki uygulamaların sınırlı olması öğrencilerde finans ve ekonomi kavramlarına dönük bilgi birikiminin yetersiz olmasına sebep olmuştur.

Ünlüer (2021)'in eylem araştırmasında öğrencilerin sınıf içi etkinlikler aracılığıyla finansal okuryazarlık düzeylerinde gelişme yaşandığı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitabının süreçte kullanılmış olması çalışmamızda elde edilecek bulguların literatüre katkı sağlayacağını düşündürmektedir. Öte yandan Adalar (2019)'ın araştırmasında öğretmen adaylarına dönük uygulanan Finansal Okuryazarlık Eğitim Modelinin söz konusu katılımcıların ekonomi dersine ve ekonomiye dair olay-olgulara olan tutumlarını olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır. Bu bağlamda gerçek hayatta yansımaları olan tecrübelerin edinmesinde bu modelin fonksiyonel olduğu söylenebilir.

Yılar & Çam (2020)'ın araştırma bulgularına bakıldığında Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında vergi konusuna önemle değinildiğine dikkat çekilmiştir. Materyalde yer alan içerik ve görsellerde, öğrencilerin ülke kalkınmasına destek olması gerektiğine dair mesajlar yer almaktadır. Mammadova (2020)'nın araştırmasında ortaöğretim öncesi kademelerde finansal okuryazarlığa atfedilen kazanım ve içeriğin en çok Sosyal Bilgiler dersinde olduğu tespit edilmiştir. Kazanım ve içerik dağılımının söz konusu becerinin öğretimine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte Tufan (2019)'ın

araştırma sonuçları ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığını doğrudan ilgilendiren birtakım kavramların kullanılmadığını göstermiştir. Ayrıca söz konusu araştırma boyunca ders materyalleri aracılığıyla programda ekonomi ile ilgili içerik, kavram ve değerlerin mevcut durumlarına değinilmiştir. Ders kitaplarında finansal okuryazarlık ile ilişkili içeriğin yeterli olmamasından ötürü öğretmenlerin çeşitli materyaller kullandığı tespit edilmiştir (Gökçek & Hacısalihoğlu Karadeniz, 2013). Tüm bu alanyazın incelemesi dikkate alındığında derste kullanılan materyallerin okuryazarlık becerisinin gelişimini destekleyici bir öge olduğu, öğretmen etkinliklerine yön verebileceği, öğrencide farkındalık oluşturabileceği sonucuna varılmıştır. Bu minvalde ders kitaplarının önemi üzerinde vurgulandığı için söz konusu araştırma kapsamında finansal bir okuryazar olması beklenen bir öğrencinin derste kullandığı sosyal bilgiler ders kitabının bu konuya ilgili içeriklere yer verme durumlarının incelenmesi önem arz etmiştir. Sosyal yaşamın pek çok alanında kendini hissettiren ekonomi ve finans gibi kavramların kitaplardaki mevcut durumu öğrencilerin bilişsel şemaları okuryazarlık becerisine ulaştırmasında etkili olacağı düşünülmüştür. Ayrıca ders uygulayıcılarının kitaptan daha çok faydalanabilmesi için Sosyal Bilgiler kitaplarının kapsamlı bir incelemeden geçip finansal okuryazarlık becerisine ne derece yer verdiği ve konunun nasıl ele alındığının tespit edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Araştırmada temel amaç; ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında finansal okuryazarlık becerisinin konu, kazanım ve görseller ile ne derece yer aldığı incelenmesi olarak belirlenmiştir. Araştırmada söz konusu temel amaç çerçevesinde aşağıda yer alan alt problemlere yanıt aranmıştır:

- ✚ 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?
- ✚ 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kavram, ana metin konusu ve ek metin konusu olarak finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?
- ✚ 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı görsellerinde finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?

1.2. Araştırmanın önemi

Ulusal alanyazın tarandığında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel, kazanım ve içeriklerinin finansal okuryazarlık becerisine nasıl yer verdiğinin araştırıldığı çalışma sayısının çok sınırlı olduğu görülmektedir. Öte yandan yukarıda bahsi geçen çalışmalar ışığında finansal okuryazarlık becerisinin öneminin ders bağlamında vurgulandığı ancak görsel, kazanım ve içeriğin kapsamlı şekilde ele alınmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının beceri temelli öğretim esasına uygun biçimde hazırlanması göz önünde bulundurulduğunda ders kitaplarında finansal okuryazarlık becerisinin yeteri oranda kendine yer edinmesi ve vurgulanması önem arz etmektedir. Bundan dolayı gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen bulguların alandaki boşluğu dolduracağı öngörülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi tekniği görece kullanım amacına bağlı olarak ekonomik bir veri toplama tekniğidir. Çalışma süresince ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesi adına zamandan tasarruf sağlayan bir tekniktir.

Araştırmada 2020-2021 eğitim öğretim yılında öğretim materyali olarak okutulan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarının ilgili olduğu yayınevleri ise şu şekildedir:

- ⊙ 5. Sınıf Ders Kitabı: ATA Yayıncılık
- ⊙ 6. Sınıf Ders Kitabı: ANADOL Yayıncılık
- ⊙ 7. Sınıf Ders Kitabı: EKOYAY Yayıncılık

Ayrıca kazanım boyutuyla değerlendirme yapabilmek için 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiş, ders kitaplarında her sınıf düzeyine ait kazanımlar, konu metinleri, görseller incelenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen verilerin analiz sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Finansal Okuryazarlık Becerisi Açısından İncelenmesi” başlıklı bu araştırma, bir doküman incelemesi çalışması olmasından dolayı Etik Kurul Onay Belgesi gerekli görülmemiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde çalışma ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ders kazanımlarında finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?

Öğretim programlarının kazanımlar üzerine temellendirildiği, ders kitapları için konu içerikleri ve diğer çalışma bölümlerinin oluşturulduğu söylenebilir. Bu açıdan; yürütülen bu çalışmada Sosyal Bilgiler 5., 6., ve 7. sınıf kazanımlarının da araştırma sorusu bağlamında incelenmesi gerektiği düşünülmüştür.

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler Ders Kazanım Sayıları ve Öngörülen Ders Saatleri (MEB, 2018)

Öğrenme Alanı	5. sınıf		6. sınıf		7. sınıf	
	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati	Kazanım	Ders Saati
Birey ve Toplum	4	14	5	12	4	12
Kültür ve Miras	5	18	5	22	5	30
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5	18	4	14	4	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	14	4	12	4	12
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	18	6	18	6	15
Etkin Vatandaşlık	4	12	6	16	4	12
Küresel Bağlantılar	4	14	4	14	4	12
Toplam	33	108	34	108	31	108

Tablo 1’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5., 6. ve 7. sınıf seviyelerinde kazanımların dengeli bir dağılıma sahip olduğu söylenebilir. Her sınıf seviyesinde kazandırılması planlanan hedefler ve çeşitli okuryazarlık becerileri olduğu görülmektedir. Her öğrenme alanı için belirlenen bu beceriler ve öğretilmesi planlanan konu hedefleri kazanımlar ile ifade edilmiştir. Böylece belirli bir plan doğrultusunda derslerin yürütülebilmesi öngörülmüştür.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içinde temel becerilerden biri olarak değerlendirilen finansal okuryazarlık becerisi çalışmanın omurgasını oluşturmuştur. 5, 6 ve 7. sınıf seviyeleri Sosyal Bilgiler ders kazanımları incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları öğrenme alanlarına ayrılarak incelendiğinde finansal okuryazarlık ile ilgili olarak kavramsal ya da dolaylı olarak bahsedilme durumları Tablo 2’de gösterilmektedir:

Tablo 2.

Kazanımların Finansal Okuryazarlık Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

Öğrenme Alanı	5. sınıf		6. sınıf		7. sınıf	
	Kavram Olarak İfade Edilme	Dolaylı Olarak İfade Edilme	Kavram Olarak İfade Edilme	Dolaylı Olarak İfade Edilme	Kavram Olarak İfade Edilme	Dolaylı Olarak İfade Edilme
Birey ve Toplum	-	3	-	1	-	1
Kültür ve Miras	-	1	-	2	-	2
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2	3	-	-	-	1
Bilim, Teknoloji ve Toplum	2	1	1	2	-	1
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	-	4	-	3	-
Etkin Vatandaşlık	-	1	-	1	-	-
Küresel Bağlantılar	3	-	3	-	1	-
Toplam	13	9	8	6	4	5

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımları finansal okuryazarlık becerisi açısından incelendiğinde karşımıza doğrudan kavram olarak ya da dolaylı olarak ifade edilmiş şekilde 45 farklı frekans çıkmıştır. Tablo 2 incelendiğinde kazanımların finansal okuryazarlık ile doğrudan ilişkili olduğunun söylenebileceği 25 kazanım tespit edilmişken 20 kazanım ise dolaylı olarak konu ile ilgili olarak değerlendirilmiştir. Her yeni sınıf seviyesinde ise bahsedilme ve ilişkili olma durumları giderek azalmıştır.

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kavram, ana metin konusu ve ek metin konusu olarak finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?

Bu alt başlıkta finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili alan yazın taraması sonucu tespit edilen kavramlar uzman görüşü doğrultusunda birleştirilmiştir. Çatı kavramlar olarak her sınıf düzeyinde aynı biçimde yorumlanan kavramların içeriklerde ele alınış durumları incelenmiştir.

Tablo 3.*Finansal Okuryazarlık Becerisi ile İlişkilendirilen Kavramların Dağılımı (5. sınıf)*

Çatı Kavram	Kavram Olarak Bahsedilme Durumu	Ana Metinlerde Geçme Durumu	Ek Metinlerde Geçme Durumu
Bütçe	1	0	1
Ekonomi / Ekonomik	98	60	38
Ticaret	47	37	10
İş / İşçilik	19	10	9
E-Ticaret	2	2	0
Banka / Bankacılık	9	5	4
Para	14	7	7
Vergi	1	0	1
Kredi Kartı / Güvenli Ödeme	9	2	7
Girişimcilik	17	4	13
Fatura / Fiş	6	5	1
Alışveriş	32	17	15
Sektör	36	31	5
TOPLAM	291	180	111

Tablo 3 incelendiğinde 5. sınıf ders kitabındaki içeriklerde finansal okuryazarlık becerisini çağrıştıran kavramlardan en çok "Ekonomi / Ekonomik", "Ticaret" "Sektör" ve "Alışveriş" in kullanıldığı tespit edilmiştir. Öte yandan "Bütçe", "Vergi" "E-Ticaret" ise en az kullanılan kavramlar olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 4.*Finansal Okuryazarlık Becerisi ile İlişkilendirilen Kavramların Dağılımı (6.sınıf)*

Çatı Kavram	Kavram Olarak Bahsedilme Durumu	Ana Metinlerde Geçme Durumu	Ek Metinlerde Geçme Durumu
Bütçe	0	0	0
Ekonomi / Ekonomik	130	85	45
Ticaret	65	34	31
İş / İşçilik	34	25	9
E-Ticaret	1	0	1
Banka / Bankacılık	1	0	1
Para	8	3	5
Vergi	46	35	11
Güvenli Ödeme	2	2	0
Girişimcilik	10	10	0
Fatura / Fiş	13	8	5
Alışveriş	13	7	6
Sektör	5	5	0
TOPLAM	328	214	114

Tablo 4'ten anlaşıldığı üzere 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı diğer kitaplarla karşılaştırıldığında söz konusu beceriye atfedilen kavramların en çok işlendiği ders materyali olduğu görülmüştür. Bahsi geçen ders kitabındaki içeriklerde finansal okuryazarlık becerisini çağrıştıran kavramlardan en çok "Ekonomi / Ekonomik", "Ticaret" "Vergi" ve "İşçilik / İş" in kullanıldığı tespit edilmiştir. Öte yandan "Bütçe" kavramı söz konusu kitabın içeriklerinde hiç kullanılmamıştır. Bununla birlikte "E-Ticaret", "Banka / Bankacılık" ve "Güvenli Ödeme" nin ise en az kullanılan kavramlar olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 5.

Finansal Okuryazarlık Becerisi ile İlişkilendirilen Kavramların Dağılımı (7. sınıf)

Çatı Kavram	Kavram Olarak Bahsedilme	Ana Metinlerde Geçme	Ek Metinlerde Geçme
	Durumu	Durumu	Durumu
Bütçe	3	3	0
Ekonomi / Ekonomik	109	88	21
Ticaret	51	25	26
İş / İşçilik	45	36	9
E-Ticaret	10	7	3
Banka / Bankacılık	10	7	3
Para	7	2	5
Vergi	14	5	9
Kredi Kartı / Güvenli Ödeme	1	1	0
Girişimcilik	8	3	5
Fatura / Fiş	0	0	0
Alışveriş	21	17	4
Sektör	11	5	6
TOPLAM	290	199	91

Tablo 5 dikkate alındığında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki toplam kavram oranının 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına çok yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 7. sınıf ders kitabındaki içeriklerde finansal okuryazarlık becerisini çağrıştıran kavramlardan en çok "Ekonomi / Ekonomik", "Ticaret" "Sektör" ve "Alışveriş" in kullanıldığı tespit edilmiştir. Öte yandan "Fatura / Fiş" in içeriklerde hiç kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca "Kredi Kartı / Güvenli Ödeme" "Bütçe", "Para" nın ise en az kullanılan kavramlar olarak göze çarpmaktadır.

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı görsellerinde finansal okuryazarlık becerisi ne sıklıkla ele alınmaktadır?

Bu bölümde finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili alan yazın taraması dikkate alınarak görseller tespit edilmiştir. Söz konusu görsellerin seçim kriterleri hususunda uzman görüşü alınmıştır.

Tablo 6.

Finansal Okuryazarlık Becerisi ile İlişkilendirilen Görsellerin Dağılımı

Öğrenme Alanları	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	TOPLAM
Birey ve Toplum	1	2	0	3
Kültür ve Miras	6	1	8	15
İnsanlar, Yerler, Çevreler	8	0	3	11
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	2	1	7
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	51	51	26	128
Etkin Vatandaşlık	2	1	0	3
Küresel Bağlantılar	7	7	0	14
TOPLAM	79	64	38	181

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan 5., 6. ve 7. sınıf kitaplarının tüm üniteleri finansal okuryazarlık becerisi odaklı incelenmiştir. Kitapta yer alan bütün görseller incelendikten sonra bunların finansal okuryazarlık becerisi ile olan ilişkisine bakılmıştır. Bu doğrultuda ilişki kurulan görseller sınıf ve ünite bazında değerlendirilmiş olup sayısal olarak da ifade edilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde söz konusu beceriyle ilgili mesajlar içeren en çok görselin 5. sınıf ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. En az görselin yer aldığı sınıf düzeyi ise 7. sınıf olarak tespit edilmiştir. 6. sınıf düzeyi ders kitabında ise toplamda 64 görselin finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin somut işlemler dönemini yaşadığı düşünüldüğünde 5. ve 6. sınıf ders kitaplarının görsel ağırlıklı olmasında çocuğun zihinsel gelişim sürecinin de etkili olduğu söylenebilir.

Tabloda 6’da verilen sayısal değerler incelendiğinde finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili mesajlar barındıran görsellere en çok “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Söz konusu öğrenme alanında ekonomik faaliyetler ve finansal kavramların yoğun olduğu ve bu kavramların görsellerde işlendiği göz önüne alınırsa bu sonucun beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

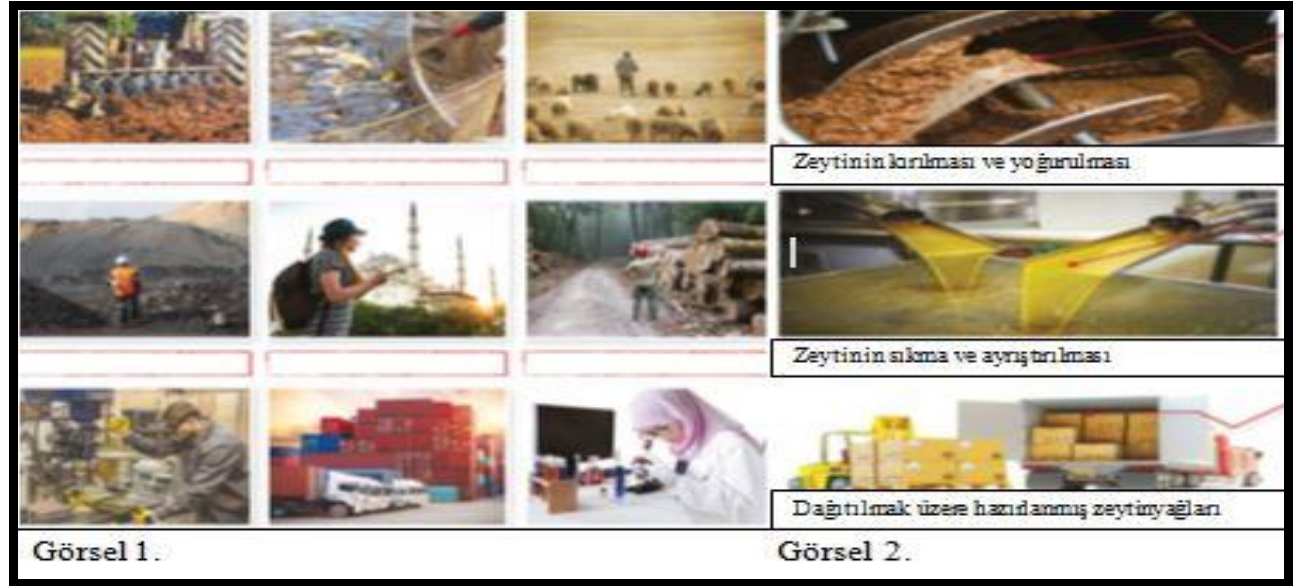
Finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine dönük metin destekli görsellerin en az “Birey ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Öte yandan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı incelendiğinde ekonomik gelişmeler ile de bağlantılı birçok içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Ancak finansal okuryazarlık becerisini çağrıştıran görsel sayısının bu öğrenme alanında yalnızca 7 olduğu tespit edilmiştir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı özelinde bir değerlendirme yapıldığında 5. sınıf ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında finansal okuryazarlık becerisi ilişkilendirilebilecek toplamda 102 görsel tespit edilmiştir. Buna karşılık 7. sınıf düzeyine geçildiğinde görsel sayısı 26’da kalmıştır. Öğrencilerin gelişimsel özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda somut işlemlerden soyut işlemler dönemine girmesi görsel sayısının düşmesinin bir gerekçesi olarak gösterilebilir.

Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf Ders Kitabında Finansal Okuryazarlık ile İlgili Görsellerden Elde Edilen Bulguların Yorumu

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitabında Finansal Okuryazarlık Becerisi ile ilgili yer alan görseller sunulmuştur.

5. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin İncelenmesi

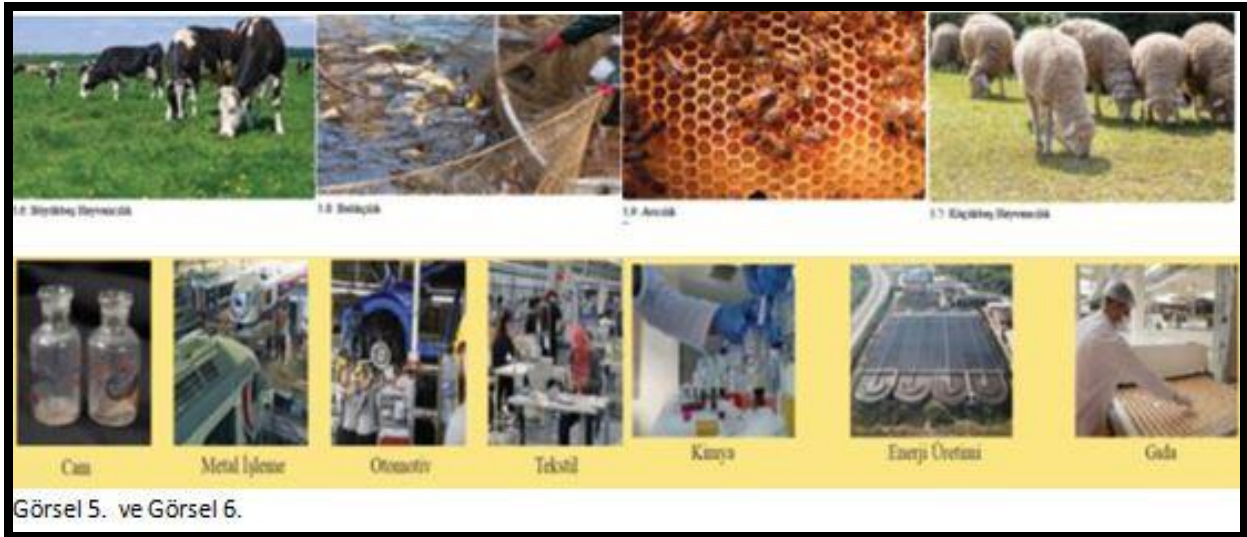
Görsel 1’de finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkilendirilen görsellerin pek çoğunun ekonomik faaliyetleri vurguladığı görülmektedir. Gündelik hayatımızı sürdürebilmek için gerekli pek çok ürünün temini için farklı ekonomik sektörler daima bir değişim içindedir. Söz konusu görsellerde hayat şartlarındaki değişim ve teknoloji ile bilişimin ortak gelişimi ekonomik faaliyetlerin evrilmesine etki ettiği söylenebilir.

Görsel 2. incelendiğinde tarımsal ürünlerin insanların sofrasına gelene kadar yaşadığı süreç tasvir edilmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık becerisini geliştirebilmeleri için bilişsel alt yapılarının da olması kayda değerdir. Bu bağlamda söz konusu görseller bir finansal ürünün aşamalı boyutunu vurgulamış olup tarım, sanayi ve dağıtım ağı arasındaki ilişkiyi betimlemektedir.

Görsel 3'te ve 4'te tarımsal bir ürünün fabrikada işlemden geçirilip tüketilmek üzere tüketim merkezlerinde sergilenmesi anlatılmıştır. Üretim, dağıtım ve tüketim ağının nasıl bir ilişki içinde olduğu vurgulanmaktadır. Ülkenin ekonomik gelişiminde önemli rolü olan başlıca sektörler için çeşitli görseller bulunmaktadır. Bu görseller söz konusu sektörlerin birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin İncelenmesi

Görsel 5'te hayvancılık sektörüne yönelik görseller mevcuttur. Ekonomik bir değeri olan hayvanların beslenip yetiştirilmesi ve nihayetinde pazarlanması aşamalarını kapsayan hayvancılık geleneksel bir meslek koludur. Finansal okuryazarlık becerisi gereği ülkedeki belli başlı ekonomik sektörlerin bilinmesine katkı sağlayan bu görseller öğrencilerin hangi hayvancılık türünün ne gibi özelliklere ve şartlara sahip olduğunu öğrenmiş olacaktır.

Görsel 6'da doğal kaynaklar ile ekonomik faaliyet kolları arasındaki ilişki vurgulanmıştır. Doğada oluşan ve ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturan yer altı / yer üstü pek çok kaynak mevcuttur. Finansal okuryazarlık becerisi bağlamında ülkesindeki veya bölgesindeki doğal kaynakların farkında olup bunların ne gibi avantajlar sağladığını analiz etmesini beklediğimiz öğrenciler böylece ekonomik iş kollarının doğa ile ilişkisini daha iyi anlamlandırmış olacaktır. Söz konusu görseller de bahsedilen durumu destekleyici öğeler barındırmaktadır.

Görsel 7.

Görsel 7'de ülkede bulunan enerji kaynaklarının bazıları görülmektedir. Ülkedeki finans hareketliliğinin başlıca faktörleri arasında yer alan fosil yakıtlar ile yenilenebilir enerji kaynaklarının görsellerine değinilmiştir. Finansal okuryazar olması beklenen öğrencinin bölgesinde ve ülkesinde ekonomik kalkınmaya katkısı olacak hangi enerji kaynaklarının olduğunu öğretmeye dönük söz konusu görseller kullanılmıştır.

Görsel 8.

Ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğinin vurgulandığı Görsel 8'de öğrencinin yaşadığı bölgede yoğun olan finansal hareketliliklerin neler olduğunun öğretilmesi amaçlanmıştır. Doğal ve beşerî faktörlerin hangi bölgelerde ne gibi finansal sektörleri oluşturduğuna dair yapılan vurgulamalar görseller ile desteklenmiştir.

7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin İncelenmesi

Görsel 9'da kişisel ilgi ve yeteneklere göre öğrencilerin seçecekleri mesleklere yönelik birtakım örnekler içermektedir. Geleneksel bir ekonomik iş kolu olan terziilik veya son yıllarda turizmdeki gelişmelere paralel olarak popüler hale gelen turist rehberliği bunlardan yalnızca birkaçıdır. Finansal okuryazarlık becerisini edinmesini hedeflediğimiz öğrenciler için ders kitabındaki bu görsellerin amaca uygun şekilde tasvir içerdiğini söyleyebiliriz.

Görsel 10'da finans okuryazarı olmasını hedeflediğimiz öğrencilerin çağın yeni meslek kollarına hâkim olmasını ve araştırıp incelemesini beklemekteyiz. Sosyal bilgiler ders kitabındaki bu görsellerde geleceğin meslekleri olarak gösterilen DNA programcısı, robot teknisyenliği gibi iş kollarına yönelik öğrenci farkındalığının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Görsel 11'de tekerleğin kronolojik bir gelişimi betimlenmiş olup tekerlek ekseninde gelişen ve günümüze ulaşan meslek kolları tasvir edilmiştir.

Hayatı kolaylaştırması sebebiyle tekerleğin öğrencinin kafasındaki finans dünyasında önemli bir yer edinmesi gerektiği vurgulanmıştır. Finansal okuryazarlık becerisine sahip bir bireyden değişimin ve sürekliliğin mesleki alanlara nasıl etki ettiğini kavraması beklenebilir. Bu bağlamda görselde zamansal bir dönüşümün iş kollarına yansımaları resmedilmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bünyesinde pek çok disiplini barındıran Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan dallardan biri de ekonomi bilimidir. Öğretim programında hedeflenen beceriler arasında olan finansal okuryazarlığa kazanım boyutunda yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin gelişimsel özellikleri dikkate alındığında çocuklara finansal okuryazarlık becerisini edindirebilme imkanının yaratılması beklenmektedir. Ünlüer (2021), Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin etkinlikler yoluyla kazandırılmasına ilişkin yürüttüğü eylem araştırması çalışmasında uygulama sürecinde öğrencilerin etkinliklere etkili ve yoğun bir şekilde katılım göstererek finansal okuryazarlık etkinliklerinin öğrencilerin ilgisini çektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve ders

kitaplarında kazanım ve içerik hususunda konuya ilişkin yer verme oranının fazla olmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Nitekim söz bu araştırma bulgularında öğretim programında 45 adet finansal okuryazarlıkla ilişkili kazanıma yer verildiği tespit edilmiştir. Çelik (2021) ise sosyal bilgiler dersinde yer alan bazı becerilerin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşlerini belirlediği çalışmasında; finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili olarak programlarda veya derslerde öğretilenlerin zaman zaman öğrenci davranışlarına yansımadığının gözlemlendiğini, bu yüzden okul dışı öğrenme ortamlarıyla bu beceriye yönelik öğretimlerin desteklenmesinin faydalı olacağını belirtmiştir. Önceki öğretim programlarına kıyasla yeni içeriklerde finansal okuryazarlığa dair kazanımlara yer alma sıklığı artmıştır.

Hayatın her noktasında çocukların karşısına çıkacak olan ekonomi ve finans olgusunun ön planda olması ve ders muhtevasında da kendine daha fazla yer bulması önem arz eden bir konudur. Günümüzün değişen ve gelişen ihtiyaçları ile alışveriş tarzındaki farklılaşmalar bireyin ekonomi ile olan bağlantısını iyiden iyiye artırmıştır. Öğrencilere bununla ilgili deneyimler kazandırmada önemli bir araç olan ders kitaplarının incelenmesinin gerekli olduğu varsayılmaktadır. Seyhan (2020), sosyal bilgiler derslerinde finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlediği çalışmasında; öğretmenler sosyal bilgiler dersinin, bireyi hayata hazırlama ve ekonomik olarak güçlü bireyler yetiştirme amaçları ile finansal okuryazarlık becerisi açısından çok önemli bir ders olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan Abad-Segura ve González-Zamar (2019) öğrenci yeterliliklerinin geliştirilmesine dönük finansal öğretimin gelecekte karar verme becerilerini kullanabilecek bireylerin yetişmesi için bir ön koşul olduğunu vurgulamıştır. Böylece yaratıcılığa dayalı bireysel ve toplumsal girişimciliğin yaygınlaşması mümkün kılınabilir.

Gerçekleştirilen bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarının finansal okuryazarlık becerisine ne düzeyde yer verdiği incelenmiştir. 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan kazanımlar, görseller ve içerikler kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Ekonomi ve finans ile ilişkilendirilebilecek görsellerin, kazanımların ve kavramların ne sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. Öktem (2006)'ın araştırma bulgularına bakıldığında öğrencilerin finansal beceriye dönük kavramları ve konuları genel düzeyde bilmedikleri görülmüştür. Kitaplarda söz konusu beceriyle ilişkili kavramların azlığı da öğrencilerin bilgi düzeylerinin düşüklüğüne etki etmiştir. Yıldırım (2016), yaptığı çalışmada ekonomi bilimine yeteri kadar önem verildiği takdirde ortaokul öğrencilerinin finansal becerilerinin geliştirilmesinin mümkün olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Bu doğrultuda ders kitaplarındaki gerekli somut değişimlerin netice itibarıyla finansal okuryazarlık becerisine katkı sunması beklenmektedir. Çelikten (2020), ilkökul öğrencileri için geliştirdiği finansal okuryazarlık programını uygulayarak çocukların akademik başarılarına ve finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarına etkilerini araştırdığı çalışmasında; bu yönde yürütülen çalışma sayesinde öğrencilerin finansal okuryazarlık konusuna yönelik tutum ve davranışlarında olumlu yönde gelişmeler tespit etmiştir. Bu açıdan ders kitaplarında konu içeriği veya etkinlik bölümlerinde finansal okuryazarlık becerisine yönelik doğrudan veya dolaylı olarak hizmet edecek etkinlikler tasarlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu sürecin devamı olarak teorik olarak verilen finansal okuryazarlığın uygulamalı öğretim yöntem ve teknikleriyle desteklenmesi önemli görülmektedir. Bu durumda performansa dayalı bir okuryazarlık öğretiminin öğrencilerdeki yetkinliği daha da geliştireceği sonucuna varılabilir (Salas-Velasco, Moreno-Herrero & Sánchez-Campillo, 2021). Bu çalışmada da ders kitaplarındaki görsellerin ve etkinliklerin finansal okuryazarlık becerisinin gelişimine katkı sunabilecek biçimde ve sıklıkta yer aldığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının kazanımlarına bakıldığında 20 kazanımın doğrudan 25 kazanımın ise dolaylı şekilde finansal okuryazarlıkla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca sınıf düzeyi yükseldikçe beceriye dönük kazanım sayısında ise düşüş yaşanmıştır. Süntar ve Akhan (2010)'ın çalışmalarında ekonomi okuryazarlığına vurgu yapan öğretim programının öğrenci başarısına daha çok etki ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla finans ve ekonomi ile ilişkili programda daha çok kazanıma yer verilmesi gerektiğinin önemine değinilmiştir. Söz konusu araştırmanın bulguları dikkate alındığında sosyal bilgiler ders kitaplarında yerel ve global ekonomi anlayışını çağrıştıracak görsellerin yer aldığı görülmektedir.

5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde finansal okuryazarlığının işleniş sıklığına bakıldığında en çok 6. sınıf içeriklerinde beceriye yer verildiği tespit edilmiştir. 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında söz konusu beceriyi çağrıştıran kavramların içeriklerde geçme sıklığı ise birbirine yakın çıkmıştır. “Ekonomi / Ekonomik”, “Ticaret”, “Sektör”, “İş / İşçilik” ve “Alışveriş” in sıklıkla geçtiği “E-Ticaret”, “Banka / Bankacılık”, “Güvenli Ödeme”, “Kredi Kartı / Güvenli Ödeme”, “Bütçe”, “Para”nın ise çok az geçtiği tespit edilmiştir. Söz konusu bulgular Öktem (2006)’in sonuçlarıyla mukayese edildiğinde benzeşik ve araştırma sonuçlarını destekleyici kavramların yer aldığı görülmüştür.

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görseller incelendiğinde 5. ve 6. sınıf düzeyinde daha çok ilişkilendirme yapılmıştır. Finansı ve ekonomiyi çağrıştıran görsellerin en az yer aldığı düzey ise 7. sınıf olmuştur. Finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili mesajlar barındıran görsellere en çok “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Şimşek (2019), hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programları ve ders kitaplarında finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine yönelik yürüttüğü durum incelemesi çalışmasında; finansal okuryazarlık becerisine yönelik kazanımlara hayat bilgisi boyutunda da yer verildiği ve ders kitaplarında öğrencilerin temel eğitim düzeyinde finansal okuryazarlık kavramlarını gördüklerini belirtmiştir. Bu açıdan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin finansal okuryazarlık becerisi açısından birbirlerini destekledikleri söylenebilir. Ancak Başaran, Gürdal ve Altıntaş (2021) “Türk Okul Öncesinde Mali Okuryazarlık” başlığıyla yürüttükleri çalışmalarında okul öncesine yönelik finansal okuryazarlığın hem öğretmenler hem de müfredat açısından desteklenmediğini belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçları irdelendiğinde teknolojik ilerlemeyle birlikte ekonomik yaşantımızda sıklıkla kullandığımız “Kredi kartı, E-fatura, E-ticaret” gibi kavramlara ders kitaplarında çok az verilmesi dikkat çekici bir sonuç olarak görülebilir. Araştırmaya konu olan ders kitaplarının tüm düzeylerinde bilişim çağında yaşıyor olmanın getirdiği sanal ticaret ile ilgili içerik ve görsellerin de azlığı elde edilen diğer sonuçlardır. Söz konusu araştırmanın bulguları Tufan (2019)’ın çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Öneriler

Doküman incelemesi yoluyla yürütülen bu çalışma, 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ve 2020- 2021 Eğitim- Öğretim yılında okullarda kullanılan 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenerek yapılmıştır. Sonuç ve tartışma bölümünde sözü geçen durumlar ve elde edilen yorumlarla ilişkili olarak araştırmaya dönük öneriler şu şekildedir:

- ✚ Güvenli ticaret ve sanal alışveriş ile ilgili kavram, içerik ve görsellerin kitaplarda daha sıklıkla yer verilmesi önerilmektedir.
- ✚ Günlük yaşamda pek çok ihtiyacımızı karşılayacak finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili kazanımlara ve etkinlik örneklerine daha fazla yerilmesi uygun görülmektedir.
- ✚ Finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili kazanım, görsel ve içeriklere diğer ünitelerde de dengeli şekilde yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.
- ✚ Kitap hazırlama komisyonlarına finansal okuryazarlık becerisi doğrultusunda gerekli destekleyici eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Kaynakça/Reference

- Abad-Segura, E. & González-Zamar, MD (2019). Finansal eğitim ve finansal okuryazarlığın yaratıcı girişimcilik üzerindeki etkileri: Dünya çapında bir araştırma. *Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 238. <https://www.mdpi.com/2227-7102/9/3/238> adresinden 10.03.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Adalar, H. (2019). *Sosyal Bilgiler öğretmen eğitiminde finansal okuryazarlık ve öğretimi: Bir model önerisi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akhan N. E. & Kılıçoğlu G. (2014). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ekonomi kavramlarını anlama düzeyleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 209-225. <https://doi.org/10.17755/esosder.43846>
- Akhan, N. E. & Hayta, N. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde ekonomi okuryazarlığının geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 205-230.
- Aktaş, V., Tokmak, A. ve Kara, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarının küresel sorunlar açısından incelenmesi: Fransa ve Türkiye örneği. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2 (3), 266-289. <https://doi.org/10.29329/jirte.2021.408>.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler. Dilek, D. (Ed), *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Atkinson, A. & Messy, F. A. (2012). *Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) pilot study*. https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en 08.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Bozkurt, E., Toktaş, Y., Altın, A. (2019). Türkiye’de tasarruf ve finansal okuryazarlık üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (72). <https://doi.org/10.17755/esosder.518727>
- Çelik, Y. (2021). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan bazı becerilerin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 733-765 . DOI: 10.33711/yyuefd.919620
- Çelikten, L. (2020). *Marmara finansal okuryazarlık programının geliştirilmesi ve ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerine etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dedebali, N. C., Daşdemir, İ. & Şan, S. (2019). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile bilgi okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*,20(2), 595-630.
- Engin, C., Eren., A. & Balkar, O. (2021). Kahramanmaraş sütçü imam üniversitesi lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık durumlarının tespitine yönelik bir alan çalışması. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42 (2), 283-315. <https://doi.org/10.14780/muiibd.854410>
- Gökçek, T. & Hacısalihoğlu Karadeniz, M. (2013). Ortaöğretimde matematik ders kitabı yerine alternatif kaynakların tercih edilme nedenleri. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 4 (1).
- Hung, A., Parker, A. M. & Yoong, J. (2009). *Defining and measuring financial literacy*. https://papers.ssrn.com/Sol3/Papers.Cfm?Abstract_Id=1498674 08.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- İlhan, G., Şeker, M. & Kapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler sınıf ders kitaplarında turizm kavramının yeri. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 42-62.
- Kafadar, T. & Şan, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre kültürel okuryazarlık. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (59), 214-234 .
- Kara, İ., Aktaş, V. & Yaman, T. (2021). Fransa ders kitaplarında yer alan görsellerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi: Ortaokul tarih ve coğrafya dersi örneği. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (1), 98-118 . DOI: 10.38015/sbyy.931674
- Krizek, J. I. T., & Ing, D. H. (2012). Financial literacy of university students: Methodology and results of an online survey. *International Journal of Business and Social Science*, 3(22).
- Lusardi, A. (2008). ‘Financial literacy: An essential tool for informed consumer choice?’, *National Bureau of Economic Research Paper*. No. 14084. <https://www.nber.org/papers/w14084> 09.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of economic literature*, 52(1), 5-44.

- Mammadova, G. (2020). *İlkokul ve ortaokul öğretim programlarındaki kazanımlarda finansal okuryazarlıkla ilgili öğrencilerin tutum ve görüşleri* [Yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Samsun.
- MEB. (2016). *Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi Eğitimcilerin Eğitimi*. <https://hbogm.meb.gov.tr/www/butcemiyonetebiliyorum-projesinde-81-ilimizin-egitici-egitimi-gerceklestirildi/icerik/500> 10.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Moore, D. (2003), "Survey of financial literacy in Washington state: Knowledge, behavior, attitudes and experiences," *Technical report 03-39, Social and Economic Sciences Research Center, Washington State University*.
- OECD (2011). *Measuring financial literacy: Questionnaire and guidance notes for conducting an internationally comparable survey of financial literacy*, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf> 09.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- OECD. (2012). *Financial education in schools. OECD Publishing*.
- OECD. (2013b). *Advancing National Strategies for Financial Education: A Joint Publication by Russia's G20 Presidency and the OECD*. <https://www.oecd.org/finance/financial-education/advancing-national-strategies-for-financial-education.htm> 09.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri* [Yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Öztürk, C. (2009). *Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*. C. Öztürk (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Salas-Velasco, M., Moreno-Herrero, D., & Sánchez-Campillo, J. (2021). Okullarda finansal eğitim öğretimi ve öğrencilerin finansal okuryazarlığı: PISA verileriyle ülkeler arası bir analiz. *Uluslararası Finans ve Ekonomi Dergisi*, 26 (3), 4077-4103. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ijfe.2005> adresinden 10.03.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 200-218.
- Selim, U. & Erdem, H. H. (2020). Eğitimde yeni bir yön arayışı bağlamında "21. Yüzyıl Becerileri ve Eğitim". *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*.
- Sevgi, T. (2019). *2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı ve 4- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomi okuryazarlığı* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Sakarya.
- Seyhan, A. (2020). Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 88-113. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.726511>
- Süntar-Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, S. (2019), Hayat ve sosyal bilgiler programları ve ders kitaplarındaki finansal okuryazarlık becerisi geliştirmeye yönelik durum incelenmesi, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(42): 2618-2632
- Başaran, ST, Gürdal, G. & Altıntaş, S. (2021). Türk okul öncesi eğitiminde finansal okuryazarlık. *Psiko-Eğitimsel Araştırma İncelemeleri*, 10 (2), 8-28. https://doi.org/10.52963/PERR_Biruni_V10.N2.01
- Tokmak, A., Şeker, M. & Yılmaz, A. (2020). Düşünme eğitimi dersinin değerler eğitimi ve sosyal bilgiler becerileri açısından incelenmesi. *Journal of Social Sciences And Education*, 3 (2), 412-431.
- Türkben, T. (2019). Investigation of text pictures in Turkish textbooks, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841

- Ünlüer, G. (2021). Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin etkinlikler yoluyla kazandırılmasına ilişkin eylem araştırması. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7(15), 277-303. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijhe/issue/62183/843712>
- Willis, LE. (2008). *Finansal okuryazarlık eğitime karşı*. Iowa L. Rev., 94, 197.
- Yalçınkaya, E., & Er, T. (2019). Sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*.
- Yılar, M. B. & Çam, İ. D. (2020). 20. ve 21. yüzyılın başlarına ait ders kitaplarında vergi: karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 503-514. <https://doi.org/10.48145/gopsbad.807009>
- Yıldırım, G. (2017). Çocuklar için yaygın eğitim kapsamında yürütülen ekonomi eğitimi çalışmalarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (ERTE Özel Sayısı), 103-124.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

It is a requirement of financial competence for individuals to make the right investments by making realistic decisions in their economic lives. In this regard, it is considered important that today's knowledge of the field translates into skill to closely monitor developments in the financial markets tomorrow and become part of the process. Thus the processing of financial literacy education in schools can be stated to be decisive in ensuring the guarantee of individual and societal future.

When financial literacy is taken from different angles, it undertakes one of the major missions in identifying needs and internalizing savings awareness by request, in addition to enhancing economic skill in the individual's surefire progress towards the future. Thus, the ability of financial literacy, which will enable individuals to account for their current economic situation in a healthy manner, will contribute to the formation of a regular standard of life. Another definition states that 'financial literacy; is the composition of awareness, knowledge, skills, attitudes and behaviours needed to make the right financial decisions and achieve individual prosperity. " Financial literacy involves the processes of turning knowledge into skill and forming it as attitude and behaviour.

In the skills teaching that is cared about in the Social Studies teaching program, the aim is to gain the necessary financial knowledge, attitudes and competence taking into account the student's period of development. In this context, the study of course materials, content, and programming; it can be said that the student is decisive in being an economic decision-maker, taking the right steps with savings awareness (Islands, 2019). The Social Studies course, a cornerstone of teaching information belonging to different disciplines of social science, included 27 skills within the current program in 2018. One of the skills at stake is financial literacy. With the skills of financial literacy replaced in the Social Studies Teaching Programme as of 2017, the student is expected to be taught certain concepts of micro and macro economics to a level that can closely monitor actual financial developments.

The purpose of the research

The main purpose of the research is; The issue of financial literacy skill in Social Studies textbooks is the assessment of what level is involved in attainment and visual level. The research problem phrase was therefore determined as "How is financial literacy skill handled in Social Studies textbooks?" Within the framework of this basic objective, answers to the following sub-problems are sought:

5., 6. and 7. How often is the Class Social Studies teaching program financial literacy skill addressed in course gains?

5., 6. and 7. How often is the concept, the main text topic and the financial literacy skill as a topic of additional text addressed in Class Social Studies textbooks?

5., 6. and 7. How often is the skill of financial literacy addressed in Class Social Studies textbook visuals?

2. METHOD

The study was designed in accordance with the qualitative research method. The study used document review technique as a data collection tool. The document review technique is an economic data collection technique, depending on the relative purpose of use. Also to be able to evaluate by attainment size, the Social Studies Teaching Program 2018 was reviewed, textbooks examined and interpreted gains, subject texts, visuals for each grade level. The method of content analysis was used in the analysis process of the data obtained

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

This study examined the level at which Social Studies textbooks are involved in financial literacy skill. The achievements, visuals and content in the 5th, 6th and 7th grade textbooks have been comprehensively discussed. It has been established how often visuals, gains and concepts that can be associated with economics and finance are involved.

The research findings of Öktem (2006) showed that students did not know the concepts and subjects of financial skill at the general level. The scarcity of concepts associated with the skill involved in books also affected the low levels of knowledge of students. Yıldırım (2016) concluded that improving the financial skills of secondary school students may be possible if his research places sufficient emphasis on economic science. Accordingly, the necessary concrete changes in textbooks are expected to contribute to financial literacy skills as a result. In her study from Steel (2020), in which she explored the implications for children's academic achievements and financial literacy attitudes and behaviors by implementing the financial literacy program she developed for primary school students; The study found positive improvements in students' attitudes and behaviors towards financial literacy. In this respect it is thought it would be beneficial to design activities in textbooks that would serve directly or indirectly towards subject content or financial literacy skill in event sections. As a continuation of this process, it is considered important to support theoretically given financial literacy with applied teaching methods and techniques. In this case, it may be concluded that a performance-based literacy teaching would further improve competence in students (Salas-Velasco, Moreno-Herrero & Sánchez-Campillo, 2021).

Looking at the gains of social studies textbooks, 20 gains directly 25 gains were indirectly associated with financial literacy. There has also been a decline in the number of gains in skill as class levels have risen. In the studies of Süntar and Akhan (2010), it was found that the teaching program emphasizing economics literacy had a greater impact on student success. Therefore, it is important that more gains should be included in the programme associated with finance and the economy.

5., 6. and 7. 6 most when looking at the processing frequency of financial literacy in class social studies textbooks content. class content has been found to include skills. 5. and 6. in class textbooks, the frequency at which the concepts evoking the skill are passed in the contents is close. It was found that "E-Commerce," "Bank/Banking," "Safe Payment," "Credit Card/Secure Payment," "Budget," and "Money" often passed. The findings were compared to the results of Öktem (2006), which showed that the concepts supporting similarities and research results were included.

5 when the visuals included in middle school Social Studies textbooks were examined. and 6. more associations have been made at class level. The level at which visuals evoking finance and the economy are least involved is 7. It's been class. Visuals containing messages associated with financial literacy skill were found to be most involved in the "Production, Distribution and Consumption" learning area. Simsek (2019) in his case review study of life knowledge and social studies programmes and the development of financial literacy skill in textbooks; gains for financial literacy skills are also included in the life knowledge dimension and textbooks indicate that students see concepts of financial literacy at basic educational level. From this perspective, life knowledge and social studies courses can be said to support each other in terms of financial literacy skill. However, Çaraşan, Gürdal and Altıntaş (2021) stated that the financial literacy for pre-school is not supported in terms of both teachers and curriculum.

With technological advancement when research results are scrutinized, it can be seen as a remarkable result that concepts such as "Credit card, E-bill, E-commerce," which we often use in our economic life, are rarely discussed in textbooks. The scarcity of content and visuals related to virtual commerce brought about by living in the age of IT at all levels of the textbooks subject to research are other results. The findings of the research in question coincide with the study results of the Flood (2019).

Recommendations

In this study, in which document analysis was used, the completion of the 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks used as teaching materials in the 2020-2021 academic year. The recommendations for research in relation to the results and comments mentioned in the discussion section are as follows:

- It is recommended that the concept, content and visuals related to safe trade and virtual shopping should be included more often in books.
- It is considered appropriate to place more on the gains and activity examples associated with the financial literacy skill to meet our many needs in everyday life.
- Acquisition associated with financial literacy skill, it is thought it would be beneficial to give visual and content a balanced place in other units as well.
- Book preparation commissions are recommended to provide necessary supportive training in line with financial literacy skill.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf ders kitapları incelenmiştir. Doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı araştırmanın veri kaynakları incelenen ders kitapları, öğretim programı ve kaynakçada yer verilen kitap ve makaleler ile sınırlıdır. Araştırma konu olarak kazanım, görsel ve içeriklerin incelenmesi ile sınırlıdır.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın birinci ve sorumlu yazarı araştırmanın planlanması, verilerinin toplanması ve analizi süreçlerine katkı sağlamış olup, araştırmanın ikinci yazarı alan yazın taraması, giriş, yöntem, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler bölümlerine katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Veysi AKTAŞ

Araştırmanın Sorumlu Yazarı

23.08.2022